

ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА ТА КРИМІНОЛОГІЇ

УДК 343.237:343.36

ХАРАКТЕРИСТИКА ОЗНАК ПОТУРАННЯ ЗЛОЧИНУ

Беніцький Андрій Сергійович,
кандидат юридичних наук, професор,
завідувач кафедри професійних
та спеціальних дисциплін
(Херсонський факультет Одеського
державного університету
внутрішніх справ, м. Херсон, Україна)

У статті розглянуто ознаки потурання злочину. Зазначено, що відповідальність за потурання злочину несуть суб'єкти, на яких покладено відповідні обов'язки щодо запобігання або попередження вчиненню злочину. Спеціальний правовий обов'язок вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення передбачений у документах, які регламентують певну діяльність службової особи, або може випливати з положень кримінального законодавства.

Встановлена об'єктивна сторона потурання злочину, що характеризується бездіяльністю службової особи. Підставою для притягнення до відповідальності за бездіяльність службової особи є наявність у такої особи певного зобов'язання вчинити відповідні дії щодо запобігання або протидії вчиненню предикатного злочину, передбаченого певним правовим документом.

Визначено, що для потурача важливим є усвідомлення, що невиконання ним свого правового обов'язку може призвести до настання суспільно небезпечних наслідків. За відсутності обізнаності з боку виконавця злочину щодо наміру причетної особи не перешкоджати злочину причинний зв'язок між діянням цієї причетної особи та наслідками, спричиненими виконавцем, полягає у невтручанні в актуалізацію суспільно небезпечного наслідку основного злочину, його невідверненні.

Відзначено, що суб'єктом потурання є особа, на котру покладено спеціальний обов'язок щодо запобігання або перешкоджання вчиненню злочину. Це суб'єкти правоохоронних органів і суб'єкти, які не наділені функцією правоохоронної діяльності, але з огляду на свої службові обов'язки повинні запобігати або перешкоджати вчиненню злочину.

Звертається увага на те, що суб'єктивна сторона потурання злочину характеризується зазвичай умисною формою вини, а у деяких випадках потурання може бути вчинено з необережності. Між тим, незалежно від психічного (умисного чи необережного) ставлення потурача до суспільно небезпечних наслідків злочину, ставлення до невиконання своїх службових обов'язків в особи повинне бути тільки умисним.

У статті пропонується доповнити Загальну частину Кримінального кодексу України нормою, у якій буде передбачене поняття й ознаки потурання злочину.

Ключові слова: потурання злочину, причетність, предикатний злочин, причинний зв'язок, службова особа.

SIGNS OF CRIME CONNIVANCE CHARACTERISTICS

Benytskyi Andrii Serhiiiovych,
Candidate of Law Sciences, Professor,
Head of the Department of Professional
and Special Disciplines (Kherson Faculty
of Odessa State University of Internal
Affairs, Kherson, Ukraine)

In the article, the signs of crime connivance are examined. It is determined that the subjects having corresponding duties to prevent or warn a crime are responsible for crime connivance. A special legal duty to do or not to do certain actions is provided in the documents regulating certain activity of an official or can come from the regulations of the criminal legislation.

An objective side of crime connivance characterized by an official's inactivity is established. The grounds of legal action against an official's inactivity are some of his or her duties to do certain actions to prevent or counteract a predicate crime provided with a certain legal document. The awareness of his or her legal duty non-fulfilment resulting in social danger is determined to be very important for a conniving person. Without awareness of the crime executor about the involved person's intent not to create obstacles to a crime, the causal connection between the involved person's actions and consequences caused by the crime executor is in non-interference into the actualization of the social-dangerous results of the main crime and its inevitability.

A subject of connivance is considered to be a person having a special duty to prevent crime or create obstacles to its commitment, but who, from the point of view of his or her official duties, must prevent crime or create obstacles to its commitment.

A subjective side of crime connivance is taken into consideration and characterized with a deliberate form of guilt, and in some cases a crime can be connived because of negligence. Regardless of a psychical (deliberate or negligent) attitude of a conniving person towards the social-dangerous crime results, the attitude towards his or her duties non-fulfilment must only be deliberate.

The General part of the Criminal Code of Ukraine is proposed to be added with a norm providing the notion and signs of a crime connivance.

Key words: crime connivance, involvement, predicate crime, causal connection, official.

Серед учених немає єдиного розуміння щодо юридичної природи потурання злочину. Одні вважають потурання злочину видом причетності до злочину, інші не бачать підстав, щоби виокремлювати потурання як самостійну форму причетності [11, с. 19; 12, с. 8-9; 13, с. 46, 48; 15, с. 134-136]. Єдиного підходу до тлумачення ознак потурання злочину в юридичній літературі немає.

У Кримінальному кодексі (далі – КК) України відсутня дефініція потурання злочину. Діяння, які за своєю юридичною природою мають ознаки потурання, передбачені в різних розділах Особливої частини кримінального законодавства України (зловживання владою або службовим становищем (ст. 364 КК), службова недбалість (ст. 367 КК), недбале ставлення до військової служби (ст. 425 КК), бездіяльність військової влади (ст. 426 КК) та ін.) [4, с. 73]. Для висвітлення загальної концепції причетності до злочину важливо визначити поняття потурання злочину й ознаки, притаманні для діянь, що прийнято відносити до потурання.

Метою статті є визначення діянь, притаманних потуранню злочину, а також юридичний аналіз ознак потурання злочину.

Відповідальність за потурання злочину несуть суб'єкти, на яких покладено відповідні обов'язки щодо запобігання або попередження вчиненню злочину. Спеціальний правовий обов'язок вчинити певні дії або утриматися від їх вчинення передбачений у документах, що регламентують певну діяльність службової особи, або може випливати з положень кримінального законодавства.

Об'єктивна сторона потурання злочину характеризується бездіяльністю службової особи. Коли службова особа вчиняє бездіяльність шляхом активних дій, то має місце змішана бездіяльність. Вид предикатного злочину може бути будь-яким залежно від правової норми, яка передбачає відповідальність за невиконання службового обов'язку щодо перешкоджання такому злочину. Такий злочин повинен бути незакінченим, оскільки після вчинення предикатного злочину потурання вже не є можливим. Тому потурання вчиняється на стадії готування до предикатного злочину або замаху на нього.

Потурач може знати або не знати про готування до злочину або замах на злочин, який він повинен попередити або якому перешкодити. Важливим є усвідомлення, що невиконання ним свого правового обов'язку може призвести до настання суспільно небезпечних наслідків [3, с. 175].

Підставою для притягнення до відповідальності за бездіяльність службової особи є наявність у такої особи певного зобов'язання вчинити відповідні дії щодо запобігання або протидію вчиненню предикатного злочину, передбаченого певним правовим документом.

Наприклад, згідно з п. 67 Статуту внутрішньої служби Збройних Сил України командир полку зобов'язаний вживати заходів для запобігання кримінальним та іншим правопорушенням, негайно доповідати старшому командирові (начальникові) про кримінальні чи корупційні правопорушення та надзвичайні події в полку і повідомляти про них відповідного прокурора (у разі належності полку до Збройних Сил України – повідомляти також начальника відповідного органу управління Служби правопорядку), особисто з'ясовувати причини катастрофи та інших випадків, пов'язаних із загибеллю людей чи з іншими тяжкими наслідками.

У разі порушення цього припису командир полку, котрий є військовою службовою особою, може бути притягнутий до відповідальності за потурання злочину за ст. 426 КК України, оскільки він умисно не припинив злочин, який вчиняв підлеглий. У разі недбалого ставлення особи до своїх службових обов'язків щодо попередження злочинів із боку підлеглих у діяннях такої особи містяться ознаки потурання злочину.

Бездіяльність військової службової особи необхідно кваліфікувати за ознаками недбалого ставлення військової службової особи до служби, якщо це заподіяло істотну шкоду (ст. 425 КК України).

Законом України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 р. (далі – Закон України від 07 грудня 2017 р.) забезпечується захист дитини від усіх форм фізичного та психічного насильства, образи, недбалого й жорстокого поводження з нею, експлуатації, включаючи сексуальні домагання, у т. ч. з боку батьків або осіб, які їх замінюють. У цьому законі визначено правові й організаційні основи запобігання та протидії домашньому насильству. Відповідно до п. 5 ст. 1 цього Закону запобігання домашньому насильству – система заходів, що здійснюються органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, підприємствами, установами й організаціями, а також громадянами України, іноземцями й особами без громадянства, котрі перебувають в Україні на законних підставах, та спрямовані на підвищення рівня обізнаності суспільства щодо форм, причин і наслідків домашнього насильства, формування нетерпимого ставлення до насильницької

моделі поведінки у приватних стосунках, небайдужого ставлення до постраждалих осіб, насамперед до постраждалих дітей, викорінення дискримінаційних уявлень про соціальні ролі й обов'язки жінок і чоловіків, а також будь-яких звичаїв і традицій, що на них ґрунтуються [5]. За вчинення діянь, які мають ознаки домашнього насильства, КК України встановлена відповідальність.

Розділом II Закону України від 07 грудня 2017 р. визначено суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. На цих суб'єктів покладається обов'язок здійснення заходів із запобігання та протидії домашньому насильству. У разі невиконання цих приписів бездіяльність уповноважених осіб міститиме ознаки потурання злочину. Відповідальність за таку бездіяльність службова особа нестиме за ст. 364, ст. 367 та ін. КК України.

Окремі питання попередження насильства в сім'ї регламентовано Наказом МСП України, МВС України, МОН України та Міністерства охорони здоров'я України від 19 серпня 2014 р. № 564/836/945/577 «Про затвердження порядку розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення».

Цим документом визначено обов'язки служби у справах дітей; органів Національної поліції; органів і закладів освіти; органів і закладів охорони здоров'я та ін. щодо вжиття заходів із попередження жорстокого поводження з дітьми, фізичного, сексуального, психологічного, соціального насильства, надання невідкладної допомоги дітям, які потерпіли від жорстокого поводження. Відповідно до цього Наказу уповноважені особи повинні усі звернення та повідомлення з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози щодо його вчинення реєструвати у журналі обліку звернень і повідомлень про жорстоке поводження з дітьми або загрозу його вчинення та протягом однієї доби направляти їх до служби у справах дітей і органу внутрішніх справ за місцем проживання (перебування) дитини [10].

У разі, коли особи, визначені Наказом від 19 серпня 2014 р., самоусуваються від вчинення відповідних дій, які призвели до того, що інша особа, котра є суб'єктом кримінальної відповідальності, вчинила жорстоке поводження з дітьми, фізичне або сексуальне насильство щодо дитини, вважається, що службові особи потурали вчиненню злочину. Своїм самоусуненням від виконання службового обов'язку винна особа допускає настання небезпечних наслідків внаслідок злочину іншої особи. У такому разі в бездіяльності службової особи містяться ознаки потурання злочину, й вона повинна нести відповідальність за службовий злочин, передбачений ст. 364 або ст. 367 КК України. Якщо в бездіяльності особи буде встановлено ознаки ненадання допомоги особі, котра перебуває в небезпечному для життя стані, то діяння винної особи слід додатково кваліфікувати за ст. 136 КК України.

Законом України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 14 жовтня 2014 р. № 1702 (далі – Закон від 14 жовтня 2014 р. № 1702) визначено спеціальний правовий механізм щодо виявлення та попередження легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансування розповсюдження зброї масового знищення. Крім того, цей закон містить окремі положення, які регламентують порядок виявлення та попередження вчинення злочинів, що не стосуються відмивання або фінансування тероризму чи розповсюдження зброї масового знищення.

Обов'язок щодо виявлення та попередження злочинів розглядуваний закон покладає на спеціальних суб'єктів. Такими є представники центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та

фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення (спеціально уповноважений орган) і суб'єкти первинного фінансового моніторингу.

Так, наприклад, згідно з пп. 4–5 ч. 2 ст. 18 цього закону спеціально уповноважений орган зобов'язаний за наявності достатніх підстав вважати, що фінансова операція або сукупність пов'язаних між собою фінансових операцій можуть бути пов'язані з легалізацією (відмиванням) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванням тероризму чи фінансуванням розповсюдження зброї масового знищення, подає до відповідних правоохоронних органів узагальнені матеріали (додаткові узагальнені матеріали), а за наявності достатніх підстав підозрювати, що фінансова операція або клієнт пов'язані зі вчиненням суспільно небезпечного діяння, визначеного КК України як злочин, що не стосується легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму, подає інформацію до відповідного правоохоронного або розвідувального органу України як узагальнені матеріали або додаткові узагальнені матеріали [6].

Якщо халатне ставлення зазначених осіб до виконання своїх службових обов'язків призведе до того, що інша особа вчинить злочин, то має місце потурання злочину. У бездіяльності таких суб'єктів є ознаки злочинів, передбачених ст. 209-1, 364 або ст. 367 КК України.

Законом України «Про забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві» від 23 грудня 1993 р. № 3782-ХІІ (далі – Закон від 23 грудня 1993 р. № 3782-ХІІ) регламентовано порядок здійснення заходів щодо забезпечення безпеки осіб, котрі беруть участь у кримінальному судочинстві.

На правоохоронні органи Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3782-ХІІ покладає обов'язок здійснення правових, організаційно-технічних та інших заходів, спрямованих на захист життя, житла, здоров'я та майна осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, від злочинних посягань. Вичерпний перелік осіб, котрі мають право на забезпечення безпеки під час участі в кримінальному судочинстві, передбачено пп. а – є ст. 2 Закону України від 23 грудня 1993 р. № 3782-ХІІ.

Службові особи, які забезпечують безпеку осіб, котрі беруть участь у кримінальному судочинстві, приймають рішення про вжиття спеціальних заходів забезпечення безпеки. Невиконання службового обов'язку щодо забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів, їхніх близьких, а також осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві, якщо це призвело до вчинення злочину проти цих осіб, є потуранням злочину з боку відповідної службової особи.

Якщо невжиття заходів безпеки щодо осіб, узятих під захист, не потягне тяжких наслідків, то бездіяльність особи може бути кваліфікована як службова недбалість (ст. 367 КК України). Якщо внаслідок невиконання службового обов'язку щодо забезпечення безпеки працівників суду і правоохоронних органів, їхніх близьких, а також осіб, що беруть участь у кримінальному судочинстві, настануть тяжкі наслідки, то в бездіяльності службової особи містяться ознаки невжиття заходів безпеки щодо осіб, узятих під захист (ст. 380 КК України). Спостерігається конкуренція двох правових норм: загальної (ст. 367 КК України) та спеціальної (ст. 380 КК України).

Склад злочину, передбачений ст. 380 КК України, є матеріальним. Для притягнення винної особи до відповідальності за ст. 380 КК України необхідно, щоб настали тяжкі наслідки через вчинення діянь, передбачених зазначеною кримінально-правовою нормою. До тяжких наслідків у контексті цієї правової норми можна віднести вчинення іншим суб'єктом убивства або замаху на вбивство особи, узятої під захист; заподіяння тяжкого тілесного ушкодження такій особі; заподіяння майнової шкоди у великих чи особливо великих розмірах такій особі тощо.

Згідно зі ст. 380 КК України відповідальність настає за 1) неприйняття рішення; 2) несвоєчасне прийняття рішення; 3) прийняття недостатньо обґрунтованих рішень; 4) невжиття достатніх заходів; 5) несвоєчасне вжиття достатніх заходів – для забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів або осіб, котрі беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей і їхніх близьких родичів службовою особою органу, на який покладено функції забезпечення безпеки зазначених осіб, якщо ці дії спричинили тяжкі наслідки.

Потурання злочину буде, коли працівник пенітенціарної служби не перешкоджає втечі з місця позбавлення волі або з-під варти особи, яка відбуває покарання у виді позбавлення волі або арешту чи перебуває в попередньому ув'язненні. Службова особа пенітенціарної служби, що не вжила необхідних заходів щодо перешкоджання вчиненню злочину, передбаченого ст. 393 КК України, нестиме відповідальність згідно зі ст. 367 КК України за службову недбалість.

У юридичній літературі є проблеми кваліфікації злочинів, які мають ознаки потурання. Коли службова особа, зобов'язана запобігти або перешкодити вчиненню злочину, входить у змову з виконавцем або іншим співучасником предикатного злочину щодо невиконання нею свого службового обов'язку, діяння такої особи слід кваліфікувати за правилом ідеальної сукупності кримінально-правових норм, котрі передбачають відповідальність за пособництво в скоєнні предикатного злочину та вчинення службового злочину як виконавця [3, с. 175].

Не можна погодитися з думкою, що коли посадова особа усвідомлювала, що своєю недбалістю створює сприятливі умови для вчинення предикатного злочину, та не перешкоджала його вчиненню, то вона є співучасником злочину незалежно від того, чи була домовленість між посадовою особою та виконавцем злочину. Незважаючи на те, що потурач знає про дії виконавця злочину, у нього немає домовленості з учасниками предикатного злочину. Оскільки потурач заздалегідь не повідомляє виконавцеві злочину про те, що він через недбалість допустив сприятливі умови для вчинення злочину, то між ними немає змови, яка є обов'язковою ознакою для співучасті у злочині.

Своїм самоусуненням від розвитку причинного зв'язку між вчиненням предикатного злочину іншою особою та настанням від нього злочинних наслідків службова особа створює сприятливі умови для досягнення мети, яку ставив перед собою виконавець предикатного злочину. Викрадення майна, заподіяння тілесних ушкоджень або інші суспільно небезпечні наслідки перебувають у причинному зв'язку з діями виконавця основного злочину, є результатом саме його дій. Якщо потурач запевнив виконавця безпосередньо або опосередковано через інших учасників предикатного злочину, що він не завадить їм вчинити злочин, то це зміцнює їх рішучість і мотивацію на реалізацію свого злочинного плану. Причинний зв'язок у цьому разі буде утворюватися між об'єднаними діями особи, котра не виконала свого обов'язку перешкодити злочину, виконавця предикатного злочину та злочинними наслідками, які настануть внаслідок спільних діянь потурача та виконавця об'єктивної сторони предикатного злочину. Отже, наявність причинного зв'язку між потуранням (а так само – недонесенням про незакінчений злочин) і наслідками основного злочину спростовує твердження про некаузальний характер причетності (як такої) стосовно основного злочину.

Інколи автори, відзначаючи недетермінованість причетного діяння основного злочину як загальний принцип, під час розгляду окремих видів причетності, тим не менш, констатують протилежне. Так, Л.М. Абакіна-Пілявська узагальнює, що «діяння причетних осіб не перебуває у причинно-наслідковому зв'язку зі скоєним іншою особою основним (попереднім) злочином, не сприяє його вчиненню» [1, с. 29], проте, дослідивши спеціальні види причетності, які кваліфікуються за ст. 135, 136 КК Украї-

ни, автор вказує, що для відповідальності необхідне настання суспільно небезпечних наслідків у вигляді завдання потерпілому тяжких тілесних ушкоджень, і настання цих наслідків має перебувати в необхідному причинному зв'язку з бездіяльністю винного [1, с. 179]. О.М. Лемешко, який також підтримує позицію про некаузальність причетності (щодо наслідків основного злочину), стосовно службового потурання зазначає, що за злочинної бездіяльності посягання на правоохоронювані блага відбувається в силу незапобігання настанню суспільно небезпечних наслідків, невтручання в процес їхнього розвитку. Далі автор зауважує, що у разі вчинення службового потурання неминуче настають злочинні наслідки у вигляді порушення правомірної діяльності конкретного правоохоронного органу у сфері припинення злочинів [9, с. 138]. Тобто потурання, за такою логікою, спричиняє наслідки не тому об'єкту, на яке посягає основне діяння, а правоохоронюваним інтересам правосуддя, із чого випливає, що особа, вчиняючи потурання, не запобігає завданню виконавцем основного злочину шкоди інтересам правосуддя – хоча, звісно, такий виконавець здебільшого насправді посягатиме на зовсім інші блага (життя та здоров'я, власність тощо). Викладене, на нашу думку, свідчить про певну штучність вилучення причинного зв'язку в розглядуваній ситуації.

Потурач може бути визнаний співучасником злочину у виді пособництва тільки за наявності двостороннього суб'єктивного зв'язку. Так, наприклад, якби потурач повідомив будь-кого з учасників предикатного злочину про те, що вони можуть скористатися з його недбалого ставлення до своїх службових обов'язків для вчинення злочину, то його діяння слід розцінювати як пособництво у злочині або невдале пособництво.

Як справедливо зазначає О.О. Кваша, взаємна обізнаність є неодмінною умовою принаймні спільності дії організатора, підбурювача, пособника і виконавця злочину й не обов'язково передбачає знання співучасниками один одного [8, с. 121]. Важливо встановити, що кожен зі співучасників усвідомлював, що він діє не один, а спільно з іншим [8, с. 121].

За відсутності обізнаності з боку виконавця злочину щодо наміру причетної особи не перешкоджати злочину причинний зв'язок між діянням цієї причетної особи та наслідками, спричиненими виконавцем, полягає у невтручанні в актуалізацію суспільно небезпечного наслідку основного злочину, його невідверненні.

Слід відзначити, що в юридичній літературі виникають питання щодо моменту закінчення потурання злочину. Так, наприклад, А.В. Зарубін пов'язує момент закінчення потурання злочину із закінченням вчинення основного злочину [7, с. 110]. Однак навряд чи можна погодитися з такою думкою, оскільки може виникнути ситуація, коли учасник основного злочину, скориставшись недбалістю певної особи, яка повинна запобігати злочинам, вчинив відповідні злочинні діяння, але на стадії замаху не довів злочин до кінця з причин, що не залежали від його волі. У такому разі потурання злочину є закінченим, оскільки винна особа створила умови, які було використано злочинцем. Тому твердження, що моменти закінчення потурання злочину й основного злочину завжди збігаються, є помилковим.

Суб'єктом потурання є особа, на котру покладено спеціальний обов'язок щодо запобігання або перешкоджання вчиненню злочину. Це суб'єкти правоохоронних органів і суб'єкти, які не наділені функцією правоохоронної діяльності, але з огляду на свої службові обов'язки повинні запобігати або перешкоджати вчиненню злочину.

До суб'єктів правоохоронних органів належать прокурори, працівники органів Національної поліції України, Служби безпеки України, Військової служби правопорядку в Збройних Силах України, Національного антикорупційного бюро України та ін., що здійснюють правозастосовні або правоохоронні функції. Так, наприклад суб'єктом

вжиття заходів безпеки щодо осіб, узятих під захист, є службова особа органу, на який покладено функції забезпечення безпеки працівників суду, правоохоронних органів або осіб, котрі беруть участь у кримінальному судочинстві, членів їхніх сімей і їхніх близьких.

За потурання злочину службова особа несе відповідальність за ст. 364 або ст. 367 КК України. У визначених випадках особа, наділена спеціальним обов'язком щодо запобігання або перешкоджання злочину, несе відповідальність за спеціальними нормами: ст. 209-1, 264, 267, 380, 425, 426 КК України та ін. Наприклад, порушення військовослужбовцем спеціальних правил військової служби, що призвело до вчинення іншою особою злочину, містить ознаки військових злочинів (ст. 425 або ст. 426 КК України).

Суб'єктивна сторона потурання злочину характеризується зазвичай умисною формою вини. У деяких випадках потурання може бути вчинене з необережності. Між тим, незалежно від психічного (умисного чи необережного) ставлення потурача до суспільно небезпечних наслідків злочину, ставлення до невиконання своїх службових обов'язків в особи повинне бути тільки умисним.

Потурач усвідомлює протиправність своєї бездіяльності, оскільки розуміє, що не виконує свого правового обов'язку щодо запобігання або перешкоджання вчиненню злочину іншою особою (особами). Він усвідомлює необхідність вчинення дій для перешкоджання вчиненню злочину іншою особою (особами), а також те, що має реальну можливість перешкодити вчиненню злочину іншою особою (особами).

Відповідальність за потурання злочину може виключатися, коли особа розуміє, що перешкоджання вчиненню злочину небезпечне для її життя чи здоров'я. Якщо особа діє в рамках крайньої необхідності, то злочинність у її бездіяльності виключається. У цьому разі відсутня суб'єктивна ознака як підстава відповідальності за бездіяльність, оскільки реальної можливості перешкодити вчиненню злочину в суб'єкта не було.

Інтелектуальний момент умисної форми вини потурача характеризується тим, що особа усвідомлює характер готування або вчинення іншою особою (особами) предикатного злочину; усвідомлює суспільно небезпечність і протиправність своєї бездіяльності; передбачає настання або можливість настання суспільно небезпечних наслідків своєї бездіяльності. Вольовий момент умисної форми вини потурача характеризується тим, що особа бажає не виконувати свій правовий обов'язок попередити злочин, запобігти або перешкодити йому; бажає настання суспільно небезпечних наслідків або не бажає, але свідомо припускає їх настання.

Навряд чи можна погодитися з думкою Ю.В. Абакумової, К.М. Серьожкіної та інших авторів, котрі вважають, що потурання злочину характеризується тільки прямим умислом [2, с. 105; 14, с. 21]. Ю.В. Абакумова, наприклад, цілком справедливо вказує на те, що винна в потуранні особа «усвідомлює, що порушує покладений на неї обов'язок щодо припинення злочинної діяльності іншими особами, і бажає цього або свідомо припускає» [2, с. 105]. Однак дослідниця не звертає уваги на те, що потурач до настання злочинних наслідків може ставитися необережно. Так, потурач може самовпевнено розраховувати на те, що інша особа не скористається з невиконання ним своїх службових обов'язків і не скоїть злочин. Однак якщо інша особа злочин вчинить, скориставшись із недбалості потурача, то до настання таких наслідків він ставитиметься легковажно. Коли винна особа до невиконання свого службового обов'язку ставиться умисно, а до настання суспільно небезпечних наслідків – необережно, то має місце змішана форма вини.

Мотив і мета скоєння потурання злочину бувають різноманітні. У кримінально-правових нормах, які містять ознаки потурання злочину, може міститися спеціальна вка-

зівка на мотив і мету скоєння злочину. Якщо мотив і мета потурання злочину не впливають на кримінально-правову кваліфікацію, то вони можуть бути враховані судом у призначенні покарання потурачеві. Мотивами потурача бувають, наприклад, користь, помста, жалість до злочинця, бажання допомогти товаришеві або родичу та ін.

Найближча мета потурання злочину – це небажання особи виконати свій службовий обов'язок, тобто вчинити певні дії або відмовитися від їх вчинення для запобігання вчиненню злочину іншою особою (особами). Якщо вчинення злочину іншою особою охоплювалося умислом потурача, то в нього може бути віддалена мета потурання – це бажання скоєння злочину іншою особою (особами).

Слід зазначити, що ознаки потурання злочину необхідно закріпити в Загальній частині КК України. Зазначена стаття повинна містити відомості про ознаки потурання злочину, і викласти її слід у такій редакції: «Потурання злочину, тобто заздальгідь не обіцяне умисне невиконання службовою особою покладеного на неї обов'язку щодо запобігання або перешкоджання вчиненню злочину іншою особою (особами) за наявності реальної можливості його виконати. Особи, які вчинили потурання злочину, підлягають кримінальній відповідальності лише у випадках, коли вчинене ними діяння містить ознаки злочину, передбаченого відповідними статтями цього Кодексу».

Список використаних джерел:

1. Абакіна-Пілявська Л.М. Інститут причетності до злочину в кримінальному праві України : дис ... канд. юрид. наук. Одеса, 2014. 264 с.
2. Абакумова Ю.В. Інститут співучасті в кримінальному праві України: природа, сутність, сучасні проблеми визначення : монографія / за ред. В.Г. Лукащевича. Запоріжжя : КПУ, 2012. 320 с.
3. Беніцький А.С. До питання про кримінальну відповідальність за потурання злочину. *Міжнародне, наднаціональне та національне право: проблеми конвергенції* : Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, м. Одеса, 13 грудня 2013 р. / за ред. Т.С. Ківалової ; Міжнародний гуманітарний університет. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2013. С. 173–175.
4. Беніцький А.С. Класифікація проявів причетності до злочину в кримінальному праві України. *Наукові праці МАУП*. 2015. № 1. С. 72–76.
5. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 07 грудня 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 10.04.2019).
6. Закон України від 14 жовтня 2014 р. № 1702-VII «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення». URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1702-18> (дата звернення: 10.04.2019).
7. Зарубин А.В. Уголовно-правовое регулирование прикосновенности к преступлению : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 ; Тюмен. юрид. ин-т МВД России. Тюмень. 2004. 212 с.
8. Кваша О.О. Співучасть у злочину: структура та відповідальність : монографія / НАН України ; Ін-т держ. і права ім. В.М. Корецького. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е.О. Дідоренка, 2013. 560 с.
9. Лемешко О.М. Кримінально-правова оцінка потурання вчинення злочину : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2001. 201 с.
10. Наказ МСП України, МВС України, МОН України та Міністерства охорони здоров'я України від 19 серпня 2014 р. № 564/836/945/577 «Про затвердження порядку

розгляду звернень та повідомлень з приводу жорстокого поводження з дітьми або загрози його вчинення». *Офіційний вісник України*. 2014. № 77. С. 409. Ст. 2214.

11. Пономаренко Е.В. Некоторые теоретические и законодательные проблемы прикосновенности к преступлению по уголовному праву Российской Федерации : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Саратовская государственная академия права. Саратов, 2007. 26 с.

12. Раал Э. Прикосновенность к преступлению по советскому уголовному праву : автореф. дисс. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Тартуский государственный университет. Тарту, 1956. 20 с.

13. Разгильдиев Б.Т. Уголовно-правовые проблемы прикосновенности к преступлению / под ред. А.П. Горшенева. Саратов : Изд-во Саратов. ун-та, 1981. 96 с.

14. Сержкина К.Н. Прикосновенность к преступлению в уголовном праве России: оптимизация норм и практики их применения : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08. Самара, 2009. 24 с.

15. Трайнин А.Н. Учение о соучастии. Москва : Юрид. изд-во НКЮ СССР, 1941. 158 с.

УДК 343.352

КОРУПЦІЙНІ ПРАВОПОРУШЕННЯ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ УКРАЇНИ ТА ЇХ КРИМІНОЛОГІЧНІ ПОКАЗНИКИ

Ведмідський Олександр Володимирович,
кандидат юридичних наук
(Головне управління Національної поліції
в Дніпропетровській області,
м. Дніпро, Україна)

Кривенко Володимир Володимирович,
аспірант (Інститут права імені Князя
Володимира Великого
Міжрегіональної академії управління
персоналом, м. Київ, Україна)

Стаття присвячена вивченню показників корупційних і пов'язаних із корупцією правопорушень серед представників органів місцевого самоврядування. Встановлено, що вони характеризуються неоднозначними тенденціями – має місце масовість адміністративної відповідальності за правопорушення, пов'язані з корупцією, тоді як питома вага корупційних злочинів у структурі корупційної злочинності не перевищує 10%. Випадки притягнення до дисциплінарної та цивільно-правової відповідальності за вчинення корупційних правопорушень представників органів місцевого самоврядування є поодинокими, що унеможливило виділення їх показників для відповідного аналізу та вироблення профілактичних заходів.

Отримання об'єктивної картини рівня, структури та тенденцій корупційних процесів в Україні є одним із найважливіших завдань, які виникають у проведенні анти-